

УДК 351.82:338.43

JEL H50, O13, Q18

DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2026.24>**Андрій Шинькович**

кандидат економічних наук,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2922-3796>E-mail: a.shynkovych@knu.edu.ua

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ АСЕКУРАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і прикладних засад формування та реалізації механізмів державного регулювання економіки в системі асекурації продовольчої безпеки, а також визначення ролі соціальної економіки у підвищенні їх ефективності в умовах сучасних трансформаційних викликів. Актуальність дослідження зумовлена загостренням проблем забезпечення продовольчої безпеки в Україні під впливом воєнного стану, глобальних економічних дисбалансів і нестабільності аграрних ринків, що потребує переосмислення інструментів державної політики та посилення соціально орієнтованих механізмів регулювання. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: системний підхід – для визначення структури механізмів державного регулювання продовольчої безпеки; аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів і практичних аспектів державної політики; порівняльний аналіз – для оцінки ефективності існуючих інструментів регулювання; методи логічного узагальнення та наукової абстракції – для формування висновків і рекомендацій. У результаті дослідження систематизовано наукові підходи до трактування сутності механізмів державного регулювання продовольчої безпеки, виявлено ключові недоліки чинної державної політики, зокрема фрагментарність регуляторних заходів, недостатню координацію між інституціями та обмежену інтеграцію соціально орієнтованих інструментів. Обґрунтовано напрями вдосконалення державного регулювання, що передбачають посилення інституційної взаємодії, впровадження інноваційних підходів до управління аграрним сектором та активізацію ролі соціальної економіки як фактора підвищення стійкості продовольчої системи. Доведено, що інтеграція механізмів соціальної економіки у систему державного управління сприяє підвищенню адаптивності економіки до кризових явищ, забезпечує більш рівномірний розподіл ресурсів і підвищує рівень продовольчої доступності для населення. Наукова новизна дослідження полягає у розвитку концептуальних підходів до поєднання інструментів державного регулювання та соціальної економіки в єдиній системі забезпечення продовольчої безпеки. Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх використання при формуванні державної політики, розробленні стратегії розвитку аграрного сектору та вдосконаленні механізмів публічного управління в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Ключові слова: державне регулювання економіки; продовольча безпека; аналіз державної політики; соціальна економіка; аграрна політика; публічне управління.

Andrii Shynkovych

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Public Administration and Management,

State University of Trade and Economics

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2922-3796>E-mail: a.shynkovych@knu.edu.ua

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF THE ECONOMY IN THE SYSTEM OF FOOD SECURITY ASSURANCE: ANALYSIS OF PUBLIC POLICY AND THE ROLE OF THE SOCIAL ECONOMY

Abstract. The purpose of the study is to substantiate the theoretical and applied foundations for the formation and implementation of state regulation mechanisms in the system of food security assurance, as well as to determine the role of the social economy in increasing their effectiveness under current transformational challenges. The relevance of the research is обусловлена the aggravation of food security issues in Ukraine caused by martial law, global economic imbalances, and instability of agricultural markets, which necessitates rethinking state policy instruments and strengthening socially oriented regulatory mechanisms. The methodological basis of the study includes general scientific and special methods, in particular: a systematic approach to identify the structure of state regulation mechanisms in the field of food security; methods of analysis and synthesis to generalize theoretical approaches and practical aspects of state policy; comparative analysis to assess the effectiveness of existing regulatory instruments; methods of logical generalization and scientific abstraction to formulate conclusions and recommendations. The study systematizes scientific approaches to the interpretation of the essence of state regulation mechanisms in ensuring food security and identifies key shortcomings of the current state policy, including fragmentation of regulatory measures, insufficient coordination between institutions, and limited integration of socially oriented tools. The directions for improving state regulation are substantiated, including strengthening institutional interaction, introducing innovative approaches to agricultural sector management, and enhancing the role of the social economy as a factor in increasing the resilience of the food system. It is proven that the integration

of social economy mechanisms into the system of public administration contributes to increasing the adaptability of the economy to crisis phenomena, ensures a more equitable distribution of resources, and improves food accessibility for the population. The scientific novelty of the research lies in the development of conceptual approaches to combining state regulation instruments and social economy mechanisms within a unified system of food security assurance. The practical value of the obtained results lies in the possibility of their application in the formation of state policy, development of agricultural sector strategies, and improvement of public administration mechanisms under modern socio-economic challenges.

Keywords: state regulation of the economy; food security; public policy analysis; social economy; agricultural policy; public administration.

Вступ. Сучасні трансформаційні процеси в економіці України, зумовлені глобальними викликами, воєнним станом та посиленням нестабільності продовольчих ринків, актуалізують питання забезпечення продовольчої безпеки як ключового елементу національної економічної безпеки. Особливої ваги набуває ефективність механізмів державного регулювання, які мають забезпечувати стійкість аграрного сектору, збалансованість попиту і пропозиції та доступність продовольства для населення. Водночас зростає роль соціальної економіки як інструменту пом'якшення соціально-економічних дисбалансів і підвищення інклюзивності економічного розвитку. У цьому контексті дослідження взаємодії державної політики та соціально орієнтованих економічних механізмів набуває особливої наукової та практичної значущості.

Метою статті є теоретичне узагальнення та прикладне обґрунтування засад формування й реалізації механізмів державного регулювання економіки в системі асекурації продовольчої безпеки, а також визначення значення інструментів соціальної економіки у підвищенні ефективності їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити сутність і складові механізмів державного регулювання у сфері продовольчої безпеки; проаналізувати сучасний стан державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні; визначити основні проблеми та обмеження функціонування існуючих регуляторних інструментів; обґрунтувати роль соціальної економіки у формуванні стійкої системи продовольчого забезпечення; розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів державного регулювання в умовах сучасних викликів.

У результаті дослідження систематизовано підходи до трактування механізмів державного регулювання продовольчої безпеки, виявлено ключові недоліки чинної державної політики та обґрунтовано напрями її удосконалення. Доведено, що інтеграція інструментів соціальної економіки у систему державного управління сприяє підвищенню адаптивності та стійкості продовольчої системи, а також забезпечує більш ефективне реагування на кризові явища.

Літературний огляд. Проблематика державного регулювання економіки у сфері продовольчої безпеки широко висвітлюється у сучасних дослідженнях. Зокрема, Є. А. Борболук обґрунтовує методологічні основи формування продовольчої політики як складової економічної безпеки, підкреслюючи необхідність системного підходу [1]. Т. Ковтун акцентує увагу на інструментах забезпечення стійкості аграрного сектору в умовах воєнного стану, що визначає значущість адаптивних механізмів регулювання [2]. М. Сідненко, З. Березівський та Н. Почерніна розглядають державне регулювання як ключовий чинник стабільності продовольчої системи [3]. І. Стеців досліджує механізми моніторингу

економічного управління продовольчою безпекою, розкриваючи інституційні аспекти політики [4]. О. Хаєцька та В. Лояніч аналізують напрями вдосконалення регулювання в умовах воєнного стану [5]. Важливим напрямом є також соціальна економіка: К. Юрченко обґрунтовує механізми взаємодії публічної влади та бізнесу [6], тоді як В. Скомаровський акцентує на інтеграції інструментів політики у контексті економічної стійкості [7].

Попри значний науковий доробок, недостатньо дослідженим залишається комплексне поєднання механізмів державного регулювання та інструментів соціальної економіки в єдиній системі забезпечення продовольчої безпеки, що визначає актуальність подальших досліджень.

Методологія. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують комплексний аналіз механізмів державного регулювання у системі продовольчої безпеки. Системний підхід дозволив розглядати її як багаторівневу систему взаємодії економічних, соціальних та інституційних елементів. Методи аналізу й синтезу використано для узагальнення теоретичних положень, порівняльний аналіз – для оцінки ефективності інструментів державної політики, а логічне узагальнення та наукова абстракція – для формування висновків і напрямів удосконалення. Також застосовано інституційний аналіз для дослідження взаємодії суб'єктів управління та ролі соціальної економіки. Комплексне використання методів забезпечило обґрунтованість результатів і сформування практичних рекомендацій.

Основна частина. Сучасний стан державної політики у сфері продовольчої безпеки України формується під впливом внутрішніх трансформацій і зовнішніх викликів, зокрема воєнного стану, глобальних дисбалансів і порушення логістики. У 2022–2024 рр. індекс продовольчих цін FAO перевищував докризовий рівень на 20–30%, що вплинуло на внутрішній ринок. Водночас аграрний сектор формує 10–12% ВВП і понад 40% валютних надходжень, що підкреслює його стратегічну роль. Ефективність продовольчої безпеки значною мірою залежить від функціонування державних інститутів, представлених центральними органами влади та місцевим самоврядуванням.

Нормативно-правова база є багаторівневою, проте фрагментарною: в Україні діє понад 200 актів, узгодженість яких залишається недостатньою, що створює бар'єри для управління [8, с. 12; 3, с. 6]. Відсутність системного стратегічного планування ускладнює реалізацію довгострокових програм, що актуалізує необхідність гармонізації законодавства та впровадження принципів сталого розвитку.

Система державного регулювання включає економічні, адміністративні та інституційні інструменти. Бюджетна підтримка аграрного сектору (4–8 млрд грн щорічно) значно нижча, ніж у ЄС, а її ефективність обмежується

нерівномірним розподілом ресурсів [2, с. 72]. Адміністративні заходи (стандарты, ціни, квоти) забезпечують стабільність ринку, але можуть стримувати ринкові механізми. Інституційні інструменти, зокрема державно-приватне партнерство та кооперація, сприяють підвищенню стійкості системи та інклюзивності розвитку [6, с. 3].

Оцінка ефективності політики свідчить про наявність системних проблем: Україна займає 60–70 місце у Global Food Security Index, а витрати домогосподарств на харчування перевищують 45–50% доходів. Попри високий експортний потенціал, внутрішня доступність продовольства залишається нерівномірною через соціально-економічні дисбаланси.

Воєнний стан суттєво погіршив ситуацію: втрати аграрного сектору перевищують 30 млрд дол. США, а скорочення посівних площ у деяких регіонах досягло 20–25%. Порушення логістики, зниження інвестицій і обмежений доступ до ресурсів ускладнюють функціонування галузі. Це підсилює потребу у гнучких і адаптивних інструментах державного регулювання [5, с. 507].

Серед ключових проблем – слабка координація між органами влади, обмежені фінансові ресурси, низький рівень цифровізації та відсутність ефективної системи моніторингу політики [4, с. 120]. Затримки в обробці даних знижують оперативність управлінських рішень і загальну ефективність державного регулювання.

Таким чином, сучасний стан державної політики у сфері продовольчої безпеки України характеризується наявністю значного потенціалу розвитку, який, однак, реалізується не повною мірою через наявність інституційних та організаційних обмежень. Подолання зазначених проблем потребує комплексного підходу, що передбачає удосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності інструментів державного регулювання, розвиток соціальної економіки та посилення інституційної взаємодії між суб'єктами публічного управління.

Проблеми та обмеження функціонування механізмів державного регулювання у сфері продовольчої безпеки України мають комплексний характер і обумовлені як внутрішніми інституційними дисфункціями, так і впливом зовнішніх дестабілізуючих факторів. Однією з ключових проблем є фрагментарність та неузгодженість регуляторних заходів, що проявляється у відсутності єдиного інтегрованого підходу до формування державної політики. Наявність значної кількості нормативно-правових актів, які регулюють продовольчу сферу, не супроводжується їх належною систематизацією та координацією, що призводить до дублювання функцій, суперечностей у правозастосуванні та зниження ефективності державного впливу. За оцінками науковців, понад 30% регуляторних актів у сфері аграрної політики мають часткове або повне дублювання норм, що ускладнює їх практичне застосування [8, с. 15]. Така ситуація формує інституційне середовище з високим рівнем транзакційних витрат, що негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання та стримує розвиток аграрного сектору.

Фрагментарність державного регулювання також проявляється у відсутності чітко визначених пріоритетів продовольчої політики та недостатній узгодженості між стратегічними і тактичними документами. Часто програмні документи не містять конкретних механізмів реалізації або не забезпечуються належним фінансовим ресурсом, що призводить до їх декларативного характеру. Як зазначають дослідники, лише близько 60% державних про-

грам у сфері аграрного розвитку реалізуються у повному обсязі, що свідчить про низький рівень їх інституційної спроможності [3, с. 8]. Водночас відсутність єдиної інформаційно-аналітичної системи моніторингу продовольчої безпеки ускладнює процес оцінки ефективності реалізованих заходів.

Суттєвим обмеженням ефективності державного регулювання є інституційні дисбаланси та слабка координація між суб'єктами публічного управління. Розподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади часто характеризується нечіткістю та дублюванням функцій, що призводить до неузгодженості управлінських рішень. У практиці державного управління це проявляється у затримках у прийнятті рішень, неефективному використанні ресурсів та відсутності відповідальності за результати реалізації політики. Крім того, рівень координації між галузевими міністерствами залишається недостатнім, що особливо критично для міжсекторальної проблематики продовольчої безпеки, яка охоплює аграрну, соціальну, економічну та екологічну складові.

Додатковим фактором інституційної неефективності є обмежений рівень цифровізації управлінських процесів. За оцінками, лише близько 40% адміністративних процедур у сфері аграрного регулювання мають електронну форму, що значно нижче середньоевропейського рівня. Це зумовлює затримки у обробці інформації, знижує прозорість управлінських рішень та створює передумови для корупційних ризиків. Водночас недостатній розвиток інформаційно-аналітичних систем ускладнює прогнозування стану продовольчої безпеки та оперативне реагування на кризові ситуації [4, с. 215].

Значний вплив на функціонування механізмів державного регулювання продовольчої безпеки мають зовнішні фактори, серед яких ключовим є воєнний стан. Військові дії спричинили суттєве скорочення виробничого потенціалу аграрного сектору, що проявляється у зниженні обсягів виробництва окремих видів продукції на 15–30% залежно від регіону. Порушення логістичних маршрутів, зокрема блокування морських портів у певні періоди, призвело до скорочення експорту аграрної продукції майже на 40% у 2022 році, що негативно вплинуло на валютні надходження та фінансову стабільність галузі.

Крім того, воєнний стан суттєво вплинув на структуру витрат аграрних підприємств. Зростання цін на паливно-енергетичні ресурси, мінеральні добрива та засоби захисту рослин призвело до підвищення собівартості продукції в середньому на 20–35%, що знижує рівень рентабельності виробництва та обмежує можливості для інвестування. Водночас доступ до фінансових ресурсів ускладнюється високими процентними ставками та зростанням кредитних ризиків, що стримує розвиток малого та середнього агробізнесу [2, с. 74].

Зовнішні економічні фактори, зокрема коливання світових цін на продовольство та зміни кон'юнктури міжнародних ринків, також істотно впливають на ефективність державної політики. Висока залежність України від експорту аграрної продукції робить національну економіку вразливою до зовнішніх шоків. Зокрема, зниження світових цін на зернові культури навіть на 10–15% може призводити до суттєвого скорочення валютних надходжень і погіршення фінансового стану аграрних підприємств. У таких умовах державна політика повинна бути орієнтована на диверсифікацію ринків збуту та розвиток внутрішнього споживання.

Важливим аспектом є також соціальні наслідки функціонування продовольчої системи в умовах кризових явищ. Зниження реальних доходів населення та зростання інфляції призводять до скорочення споживання продовольства, особливо серед соціально вразливих груп. За оцінками, рівень продовольчої незахищеності в Україні у 2023–2024 рр. зріс до 25–30% населення, що свідчить про необхідність посилення соціальної складової державної політики.

Систематизація виявлених проблем і обмежень функціонування механізмів державного регулювання продовольчої безпеки дозволяє узагальнити їх за ключовими напрямками (табл. 1).

Таким чином, проблеми та обмеження функціонування механізмів державного регулювання продовольчої безпеки мають системний характер і потребують комплексного вирішення. Подолання фрагментарності регуляторних заходів, усунення інституційних дисбалансів та підвищення рівня координації між суб'єктами публічного управління є ключовими передумовами підвищення ефективності державної політики. Водночас адаптація до умов воєнного стану та глобальних економічних викликів вимагає впровадження інноваційних підходів до управління та посилення ролі держави у забезпеченні продовольчої безпеки.

Роль соціальної економіки в Україні зростає в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій, що супроводжуються посиленням нерівності, нестабільністю ринків і проблемами доступності продовольства. У науковому дискурсі вона розглядається як форма господарювання, що поєднує економічну ефективність із соціальною спрямованістю, орієнтуючись не лише на прибуток, а й на задоволення суспільних потреб. Це дозволяє трактувати її як важливий інструмент доповнення державного регулювання продовольчої безпеки.

Теоретичні підходи до визначення соціальної економіки є багатограними та відображають еволюцію її розуміння. У класичному підході вона охоплює кооперативи, громадські організації та соціальні підприємства, що функціонують на засадах солідарності. Сучасні підходи розширюють це поняття, включаючи соціально орієнто-

ваний бізнес. Як зазначає К. Юрченко, соціальна економіка виступає платформою взаємодії публічної влади та бізнесу, формуючи моделі розвитку, орієнтовані на суспільні потреби [6, с. 2].

У забезпеченні продовольчої безпеки вона виконує роль інституційного механізму підвищення доступності продовольства. Розвиток кооперації дозволяє малим виробникам знижувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність. У країнах ЄС частка кооперативів сягає 40–60%, тоді як в Україні вона значно нижча, що зумовлює необхідність її державної підтримки.

Інструменти соціальної економіки охоплюють соціальні підприємства, благодійні організації, продовольчі банки та програми адресної допомоги. Вони забезпечують не лише виробництво, а й виконують соціальні функції, зокрема створення робочих місць і підвищення доступності продукції. У розвинених країнах частка соціальних підприємств у ВВП сягає 5–10%, що свідчить про їх значний потенціал.

Важливим інструментом є розвиток локальних продовольчих систем із короткими ланцюгами постачання, які знижують витрати, підвищують якість продукції та стійкість системи. В умовах воєнних викликів їх значення зростає. Також впровадження соціальних трансфертів забезпечує мінімальний рівень продовольчої доступності [3, с. 7].

Ефективність соціальної економіки значною мірою залежить від взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства, що реалізується через державно-приватне партнерство, підтримку соціальних ініціатив і співфінансування проєктів. Водночас її розвиток в Україні стримується обмеженим доступом до фінансів, недостатньою правовою визначеністю та слабкою інституційною підтримкою. За оцінками, реалізується лише 10–15% її потенціалу, що свідчить про значні резерви розвитку [5, с. 508].

В умовах воєнного стану роль соціальної економіки значно зростає, оскільки вона забезпечує швидке реагування на кризові ситуації та сприяє мобілізації ресурсів для підтримки населення. Волонтерські організації, благодійні фонди та соціальні підприємства активно залучаються до забезпечення продовольством внутрішньо пере-

Таблиця 1

Проблеми та обмеження механізмів державного регулювання продовольчої безпеки

Група проблем	Сутність прояву	Наслідки для продовольчої безпеки
Фрагментарність регуляторних заходів	Наявність значної кількості неузгоджених нормативно-правових актів, дублювання функцій, відсутність єдиного стратегічного підходу	Зниження ефективності державної політики, зростання транзакційних витрат, ускладнення діяльності суб'єктів господарювання
Неузгодженість програмної політики	Розрив між стратегічними та тактичними документами, недостатнє фінансове забезпечення програм	Декларативність державних програм, низький рівень їх реалізації
Інституційні дисбаланси	Нечіткий розподіл повноважень між органами влади, дублювання функцій	Затримки у прийнятті рішень, неефективне використання ресурсів
Слабка міжвідомча координація	Недостатня взаємодія між міністерствами та відомствами	Несинхронність політики, втрата системності управління
Низький рівень цифровізації	Обмежене використання електронних сервісів, відсутність єдиних інформаційних систем	Зниження прозорості, уповільнення управлінських процесів
Вплив воєнного стану	Руйнування інфраструктури, скорочення виробництва, порушення логістики	Зниження обсягів виробництва, падіння експорту, зростання витрат
Зовнішні економічні ризики	Коливання світових цін, залежність від зовнішніх ринків	Нестабільність доходів аграрного сектору, валютні ризики
Соціальні обмеження	Зниження доходів населення, зростання інфляції	Погіршення продовольчої доступності, зростання рівня незахищеності

Джерело: сформовано автором на основі [2–4; 8]

міщених осіб, військових та інших соціально вразливих груп. Така діяльність дозволяє компенсувати обмеження державних ресурсів та підвищити ефективність системи продовольчого забезпечення.

Систематизація інструментів соціальної економіки у сфері продовольчої безпеки дозволяє узагальнити їх функціональне призначення та вплив на продовольчу систему (табл. 2).

Отже, соціальна економіка виступає важливим елементом системи забезпечення продовольчої безпеки, доповнюючи традиційні механізми державного регулювання. Її розвиток сприяє підвищенню інклюзивності економічної системи, забезпеченню більш справедливого розподілу ресурсів та підвищенню стійкості продовольчої системи до кризових викликів. Інтеграція інструментів соціальної економіки у державну політику дозволяє сформулювати більш гнучку та ефективну модель управління продовольчою безпекою, що відповідає сучасним вимогам соціально-економічного розвитку.

Напрями вдосконалення механізмів державного регулювання продовольчої безпеки України визначаються необхідністю подолання виявлених інституційних дисфункцій, підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечення стійкості продовольчої системи в умовах високої невизначеності. Ключовим вектором трансформації виступає посилення інституційної взаємодії та координації між суб'єктами публічного управління, що передбачає формування цілісної архітектури управління продовольчою безпекою на основі принципів системності, субсидиарності та відповідальності. З огляду на міжсекторальний характер продовольчої безпеки, ефективне управління можливе лише за умови синхронізації дій центральних і місцевих органів влади, галузевих міністерств, регуляторних агентств та інституцій розвитку. У цьому контексті доцільним є впровадження міжвідомчих координаційних платформ, які забезпечують узгодження стратегічних і оперативних рішень, а також формування єдиної інформаційно-аналітичної бази для прийняття управлінських рішень [4, с. 210].

Інституційне вдосконалення передбачає чітке розмежування повноважень між рівнями влади, що мінімізує дублювання функцій і підвищує відповідальність за результати державної політики. Важливим інструментом є програмно-цільовий підхід, який забезпечує прив'язку бюджетних ресурсів до конкретних результатів. Дослі-

дження свідчать, що підвищення координації між інституціями може збільшити ефективність державних програм на 15–20% [3, с. 9].

Ключовим напрямом є інтеграція інструментів соціальної економіки, яка сприяє підвищенню інклюзивності продовольчої системи та частково компенсує обмеженість державних ресурсів. Це потребує формування сприятливого нормативного середовища для соціального підприємництва, включаючи визначення його статусу та впровадження стимулів. За оцінками, розвиток соціальної економіки може покривати до 10–15% потреб вразливих груп у продовольстві [5, с. 509].

Інтеграція також передбачає розвиток партнерських моделей взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства. Використання механізмів державно-приватного партнерства, соціального замовлення та співфінансування сприяє залученню інвестицій і підвищенню ефективності ресурсів. Важливу роль відіграє розвиток кооперації, що посилює конкурентоспроможність малих виробників [6, с. 3].

Суттєвим напрямом модернізації є впровадження інноваційних підходів на основі цифрових технологій і аналітики даних. Цифровізація управління підвищує прозорість і оперативність прийняття рішень, а створення інтегрованих систем моніторингу дозволяє відстежувати ключові показники продовольчої безпеки в реальному часі. Впровадження таких рішень може скоротити адміністративні витрати на 20–30% [4, с. 218].

Важливими є також сценарне планування та ризикорієнтоване управління, що забезпечують адаптивність політики до кризових умов. Розвиток державних продовольчих резервів сприяє стабілізації ринку у періоди дефіциту та цінових коливань.

Формування стійкої продовольчої системи передбачає диверсифікацію виробництва і ринків збуту, що знижує залежність від зовнішніх факторів. За міжнародним досвідом, це дозволяє зменшити ризики втрат доходів на 10–20% [7, с. 115]. Водночас розвиток локальних продовольчих ланцюгів підвищує гнучкість системи та забезпечує безперервність постачання в умовах криз, сприяючи зайнятості та зменшенню регіональних диспропорцій.

Посилення соціальної складової державної політики, зокрема через адресні програми продовольчої допомоги, забезпечує підвищення доступності продовольства та ефективніше використання бюджетних ресурсів [3, с. 10].

Таблиця 2

Інструменти соціальної економіки у системі забезпечення продовольчої безпеки

Інструмент	Сутність	Вплив на продовольчу безпеку
Сільськогосподарські кооперативи	Об'єднання виробників для спільного ведення господарської діяльності	Зниження витрат, підвищення доступності продукції, розвиток локальних ринків
Соціальні підприємства	Бізнес-структури з соціальною місією	Забезпечення робочих місць, підвищення доступності продовольства для вразливих груп
Благодійні організації та фонди	Некомерційні структури, що надають допомогу населенню	Забезпечення продовольчої підтримки соціально незахищених верств
Продовольчі банки	Системи збору та розподілу надлишкової продукції	Зменшення харчових втрат, підвищення доступності продовольства
Локальні продовольчі системи	Короткі ланцюги постачання між виробником і споживачем	Підвищення якості продукції, скорочення логістичних витрат
Соціальні трансферти та програми допомоги	Державні та недержавні механізми підтримки населення	Забезпечення мінімального рівня продовольчої доступності
Державно-приватне партнерство	Співпраця держави та бізнесу у реалізації соціальних проєктів	Підвищення ефективності управління ресурсами та розширення доступу до продовольства

Джерело: сформовано автором на основі [3; 5; 6]

Таким чином, вдосконалення механізмів державного регулювання продовольчої безпеки має здійснюватися на засадах комплексності, інноваційності та інклюзивності. Поєднання інституційних реформ, інтеграції соціальної економіки, цифровізації управління та формування стійкої продовольчої системи дозволяє створити ефективну модель державної політики, здатну забезпечити стабільність продовольчого забезпечення населення в умовах сучасних викликів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що механізми державного регулювання економіки у системі забезпечення продовольчої безпеки України характеризуються наявністю значного потенціалу, який, однак, обмежується фрагментарністю регуляторної політики, інституційними дисбалансами та недостатнім рівнем координації між суб'єктами публічного управління. Обґрунтовано, що підвищення ефективності державної політики можливе лише за умов комплексної

модернізації існуючих механізмів, яка передбачає посилення інституційної взаємодії, впровадження програмно-цільового підходу до управління та розвиток цифрових інструментів моніторингу і прогнозування. Доведено доцільність інтеграції інструментів соціальної економіки у систему державного регулювання як чинника підвищення інклюзивності та адаптивності продовольчої системи, що дозволяє компенсувати обмеженість державних ресурсів і забезпечити більш рівномірний доступ населення до продовольства. Встановлено, що формування стійкої та адаптивної продовольчої системи потребує диверсифікації виробництва і ринків збуту, розвитку локальних продовольчих ланцюгів та посилення соціальної складової державної політики. Таким чином, реалізація запропонованих напрямів удосконалення забезпечить підвищення ефективності державного регулювання, зміцнення продовольчої безпеки та стійкість національної економіки в умовах сучасних трансформаційних викликів.

Список використаних джерел:

1. Борболук Є. А. Методологічні основи розробки продовольчої політики для гарантування економічної безпеки країни. *Сталій розвиток економіки*. 2024. № 3 (50). С. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-8>
2. Ковтун Т. Інструменти забезпечення стійкості аграрного сектору у воєнний час. *Scientific Collection "InterConf"*. 2023. № 29. С. 68–77. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.006>
3. Сідненко М. В., Березівський З. П., Почерніна Н. В. Роль державного регулювання у забезпеченні продовольчої безпеки. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 3. С. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.3.15>
4. Стеців І. С. Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни : дис. ... д-ра наук з держ. упр. Львів, 2024. 575 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/dissertation/28376/disertaciya-steciv-i-s.pdf>
5. Хаєцька О. П., Лояніч В. О. Стан і перспективи удосконалення механізмів регулювання продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 6 (83). С. 504–510. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-82>
6. Юрченко К. М. Механізми взаємодії публічної влади та клієнтоорієнтованого бізнесу в соціальній економіці. *Інвестиції*. 2026. № 275. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2026.1.275>
7. Skomarovsky V. Державне регулювання системи продовольчої безпеки в аспекті економічно стійкої моделі розвитку. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2026. № 1 (19). С. 109–123. DOI: <https://doi.org/10.32750/2026-0110>
8. Прихніч Д. Поняття та сутність правового регулювання продовольчої безпеки в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.32>

References:

1. Borboliuk Ye. A. (2024). Metodolohichni osnovy rozrobky prodovolchoi polityky dlia harantuvannia ekonomichnoi bezpeky krainy [Methodological foundations of food policy development for ensuring economic security]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 3(50), pp. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-8>
2. Kovtun T. (2023). Instrumenty zabezpechennia stiikosti ahrarnoho sektoru u voiennyi chas [Instruments for ensuring the resilience of the agricultural sector in wartime]. *Scientific Collection InterConf+*, no. 29, pp. 68–77. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.006>
3. Sidnenko M. V., Berezivskiy Z. P. & Pochernina N. V. (2025). Rol derzhavnogo rehuliuвання u zabezpechenni prodovolchoi bezpeky [The role of state regulation in ensuring food security]. *Sotsialnyi rozvytok: ekonomiko-pravovi problemy*, no. 3, pp. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.3.15>
4. Stetsiv I. S. (2024). *Systema monitorynhu ekonomichnoho mekhanizmu derzhavnogo upravlinnia prodovolchoiu bezpekoiu krainy* [Monitoring system of the economic mechanism of public administration of food security] (Doctoral dissertation). Lviv. Available at: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/dissertation/28376/disertaciya-steciv-i-s.pdf>
5. Khaietska O. P. & Loianich V. O. (2025). Stan i perspektyvy udoskonalennia mekhanizmiv rehuliuвання prodovolchoi bezpeky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [State and prospects for improving food security regulation mechanisms in Ukraine under martial law]. *Biznes-navihator*, no. 6(83), pp. 504–510. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-82>
6. Yurchenko K. M. (2026). Mekhanizmy vzaiemodii publichnoi vlady ta klientoorientovanoho biznesu v sotsialnii ekonomitsi [Mechanisms of interaction between public authorities and customer-oriented business in the social economy]. *Investytisii: praktyka ta dosvid*, no. 1, p. 275. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2026.1.275>
7. Skomarovsky V. (2026). Derzhavne rehuliuвання systemy prodovolchoi bezpeky v aspekti ekonomichno stiikoї modeli rozvytku [State regulation of the food security system in the aspect of an economically sustainable development model]. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, no. 1(19), pp. 109–123. DOI: <https://doi.org/10.32750/2026-0110>
8. Prikhnich D. (2025). Poniattia ta sustnist pravovoho rehuliuвання prodovolchoi bezpeky v Ukraini [Concept and essence of legal regulation of food security in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.32>

Дата надходження статті: 26.03.2026

Дата прийняття статті: 16.04.2026

Дата публікації статті: 24.06.2026